

EVANGYÉLIOMI PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer pénteken egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt negyedévre 1 frt 50 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr. 3-iknél 70 kr. bélyegdíj 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtatnak el. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078. sz. a intézendők.

Székfoglaló beszéd,

tartotta a békés-bánáti ref. egyházmegye esperese Szegeden, 1877. márcz. 27-én.

Nagytiszteletű egyházmegyei gyűlés! Mielőtt az esperesi széket egészen elfoglalnám :

1. Először is köszönetet mondok a bizalomért az egyházaknak, melylyel engem az esperesi székbe, a békés-bánáti ref. egyházmegye egyik kormányzói székébe emeltek.

2. Célom oda törekedni, hogy protestáns szellemben kormányoztassanak az egyházak; nevezetesen az egyházakban virágozzék az autonomia, de a központi erő is fentartassék, mert a kormányzat szintúgy a polgári, mint az egyházi társadalomban csakis a centripetalis és centrifugális erők egyensúlya által eszközölthetik czélszerűen. Ezen erők egyensúlya által kormányoztatik a világ, p. o. a mi naprendszerünkben — a nap, mint központi erő forgatja maga körül a bolygókat, de azért a bolygók is megtartják autonómiájukat, mert ők is megfordulnak a maguk tengelye körül; ezen erők egyensúlya által kormányozza magát az egyes ember is, mert az okosság a kormányzó erő, de csakis a logikai és lelkiismereti autonomikus törvények szerint. Kétségtelen dolog tehát, hogy a társadalmak is ezen elv szerint kormányoztathatnak czélszerűen, mert egyes emberekből áll a társadalom.

Ily elv szerint akarom, hogy a kormányzatom alá bízott egyházakban mindenk ékesen és jó rendben legyenek. Az anyagiakban előhaladjanak, mert ez az alapja a szellemiekbeni előhaladásnak is; az iskolák virágozzanak... a jó erkölcsök nevedést vegyenek...; a vallásos buzgóság emelkedjék; egy szóval hogy a hitélet teremjen jó gyümölcsöket.

3. Ezen célom elérésében, vagy legalább megközelítésében is segítségre van szükségem. Segítségül kérem :

a) először is a méltóságos segédgondnok urat, mint egyházmegyei gyűlésünk világi elnökét. Hála őseink áldott emlékezetének, kik kivívták azt, hogy az egyház ne csak egyházi, hanem világi elemek által is kormányoztassék;

ezt kívánta a méltányosság, az igazság, a czélszerűség; ezt kívánja az államnak az egyházzal szoros összefüggése is. Hiszen az egyháznak és államnak ugyanazon egy főczélja van, tudniillik a tökéletesedés, Istenhez közeledés, mert az embert és keresztyént nem lehet egészen különszakasztani a polgártól; mindössze is a sírig látszanak, egyház és állam, egymástól külön uton haladni, de csakis látszanak, mivel a kettő itt a földön is egymástól egészen külön nem szakaszthatatik. Jaj annak az államnak, melynek nem a vallás az alapja. — A síron túl a polgár és keresztyén ismét ugyanazon uton haladnak Isten felé, mert az Isten csak egy, tehát több irányban haladni lehetetlen. Boldogító esemény annál fogva az a mi egyházunkban, hogy a világi, vagy polgári és egyházi elem együtt kormányozza az egyházat.

Ily szempotból csak örömet nyilváníthatom, hogy méltóságos segédgondnok úrban világi kormányzó társamat tisztelhetem a békés-bánáti ref. egyházmegyében. Kérem legyen velem egy lélekké e célban, hogy egyesült erővel könnyebben czélt érhessünk.

b) Világi és egyházi tanácsbíró urak!

Mind az anyagi, mind a szellemi világban örök törvény az, hogy több erők összeműködése nagyobb hatást gyakorol, mint egyes erő : kérem tehát méltóztassanak az elnökséget bölcs tanácsaikkal támogatni, hogy így a mi közös munkásságunk a közjót annál inkább előmozdithassa.

c) Lelkipásztor társaim! Őrizkedjenek a hitközönyös ségtől, mert Jézus szavai szerint „Ti vagytok a földnek, az egyháznak sava, hogyha a só megizetlenül, mivel sóztatik meg?”

Sőt inkább azon igyekezzenek, azon igyekezzünk mi lelkészek, hogy a bennünk élő hit által elevenségben tartjuk a gyümölcsöző hitet a gyülekezet tagjaiban; mert kétségtelen dolog, hogy egyes gyülekezetek tagjait, sőt az egyes gyülekezeteket is egymással csak a szellemi kötél, a hitbuzgóság tartja össze, mely szüli a szeretetet és a reményt. Az evangyéliom ugyan az anyaszentegyház fentartója, de az evangyéliom sáfárai a lelkészek. A lelkészi kar e szerint az egyháznak éltető és vezérlő középpontja. —

E nagyszerű hivatásról lelkésztársaim soha el ne felejtkezünk!

d) Egyházaink képviselői! juttassák el gyülekezeteikbe — honnan küldve vannak — azon meggyőződésemet, hogy a mai háborgós világban, a sok tekintetben ingatag alapokon álló társadalmat, csak a valláshoz való hű ragaszkodás által lehet megerősíteni. Isten az egész világnak megtartó igazgatója, a vallás pedig Istenről tanít: következképpen a vallásnak van legnagyobb összetartó, megerősítő és igazgató ereje.

e) Tanár és tanító urak! Önökre van bizva az egyház jövőjének alapvetése, önöktől függ az egyház jövőjének boldogsága: tanítsák, neveljék a gyermekeket, az ifjúságot, tiszta világosságban, erényességben, vallásos érzelemben. Ne feledjék el önök soha, hogy minden tudománynak Istenhez kell vezetni, hogy minden tudomány végre a valóstánban culminál, ott van öszpontosítva. A vallástán a tudomány csúcs-ívének legfelső pontja; a vallástán minden tudományok közt legfőbb tudomány, mert a tárgya is, t. i. az Isten, a legfelsőbb tárgy.

f) Végre Isten segítségét kérem, s magamat jó indulataikba ajánlom; egyszersmind a békés-bánati egyházmege elválasztott segédgondnokát méltóságos idősb gróf Ráday Gedeon urat a gyűlésnek bemutatni s ajánlani, s ő méltóságának a segédgondnoki pecsétet általadni ezennel van szerencsém.

Szalai István.

Az öszpresbyterián zsinat.

(A londoni Weekly review-ból. *)

Minthogy az idő közeledik az öszpresbyterián zsinat összeülésére, a tervezet barátai, az Átlánti óceán mindkét oldalán, a dolog természeténél fogva nagyban sűrögnek a siker biztosításának eszközei körül. Az előkészület gyakorlati lépéseit megtenni, természetesen, Skócia presbyteriánjaira háramlik, miután a zsinat Edinburghban fog tartatni. Ezelőtt két héttel a különböző presbyterián egyházakból több vezérférjak jöttek össze a skót fővárosban, hogy a nagyszerű juliusi találkozás fontos előkészületi munkáját előmozdítsák. Köztudomásul hozatott, hogy a legtöbb kontinensi egyházak, melyek lényegben presbyterián kormányok, többé vagy kevésbé hivatalosan fogják magokat a leendő zsinaton képviseltetni s élénk várakozással néznek elébe azon eseménynek, mely rájuk nézve a támogatás és előhaladás új korszakát fogja inaugurálni. — A kontinensi protestánsoknak általában, kik református és presbyterián-elvűek, nagy szükségük van szerencsésebb helyzetű britt és amerikai testvéreik rokonszenvére és se-

*) Az angol presbyteriánusok egyik heti közlönyének elővételénye a zsinatról.

gélyére. A tervezett egyetemes zsinat alig fog megtörténhetni a nélkül, hogy őket egy hatalmas közvélemény teremtésében elősegítse kormányaikkal szemben, melyek teljes vallásszabadságuk ügyébe beavatkoznak.

A zsinat teendőinek programja, úgy hisszük, a britt és amerikai bizottságok által fog szabályoztatni. Fontos dolog, hogy helyes kérdések tűzessenek ki értekezés és vita tárgyaiul s alkalmas férfiak bizassanak meg a teendők vezetésének szerepével. A teendők nagyrésze szükségképpen előkészületi jellegű lesz. A zsinat alapjait kellend jól és bölcsen lerakni. Az épület felső részének munkája a jövő évek feladatára tartozand. Azonban a zsinatnak mégis sok és hasznos munkát kell többé vagy kevésbé gyakorlati szempontból végeznie, hogy a presbyteri világ ne csatlakozzék új parlamentjében. Mi egyébiránt nem félünk, hogy a zsinat tiszteletreméltó tanácskozással és fontos megállapodásokkal ne kezdődjék és végződjk. Sokat fog az tenni a presbyterián világnak gyakorlati és fontos célokból való organizálására és egy egészséges protestáns közvélemény teremtésére, akár az igazság előmozdítása, akár a tévelygés elítélése szempontjából. A konföderáció köteléke természetesen sem politikai, sem egyházi nem lesz, hanem tisztán csak erkölcsi és szellemi jellegű, nem avatkozván az egyházak egyikének sem kormányzatába, hanem csak keresztyén igazság- és szabadságszeretetükre hivatkozván.

Bizonyos körökben gyanították, hogy a westminsteri hitvallás és a presbyteri egyházakban fenálló többi vallástételek módosítása fog egyebek közt főtárgyképpen a zsinaton szóba kerülni. De a zsinat egész szerkezete kizárja az ilyesmi tárgyalás fogalmát. Az egyes egyházak körét illeti, hogy hitvallásuk módosításának kérdését, mikor azt jónak látják, elővegyék. Ilyesmi tárgyak felvételére a tervezett egyetemes zsinatnak sem jogköre, sem kívánsága nem lesz. Feladata nem abban álland, hogy a magukat képviseltető egyházak bármelyikére nézve is alkotmányreformokat kezdeményezzen, hanem abban, hogy az összes keresztyén egyházakat általánosan érdeklő tárgyak felől egészséges presbyteri gondolkozásmódot öszsesítsen és terjeszzen. A tauba, vagy kormányzatba avatkozás egészen kívül esnék hatáskörén s bizonyára önmaga szétszakadására, vagy felbomlására vezetne. Van sok nagy érdekű és sürgős fontosságú kérdés a keresztyén igazság és szabadság ügyét lényegesen illetőleg, miket a zsinat törvényesen fel fog karolhatni s valószínűleg sikerrel is fog megvitatni. De hogy ezen feladatát foganatosan végezhesse, érintetlenül fogja hagyni azon tárgyakat, melyek kizárólagosan az egyes egyházakat illetik.

Az edinburghi barátok feladata lesz fényes városuk vendégszeretétét kimutani. Hisszük, hogy ők e tekintetben semmit sem fognak elmulasztani, hanem bármely földről érkező vendégeiket szives fogadtatásban fogják részesíteni.

Juliusban még otthon lesznek Edinburgh előkelő polgárai s fogadhatni fogják az idegeneket. Augusztusig még nem ürülnek ki a város diszes utcái és negyedei s nem homályosít minden ablakot ablaktábla és szürke papir. A lakosoknak tehát módjukban lesz valódi vendégszeretettel fogadni a presbyterián zarándokok csoportját, mely sok felől fog özönlenni amaz ország ősi fővárosába, mely sokkal inkább van a presbyteriánizmussal azonosulva, mint akár-melyik más a nap alatt. A vendégbarátok, kiknek a várt vendégekhez szerencsájuk lesz, valószínűleg többféle valóságfelekezettel lesznek, mert ily körülmények közt a keresztyén vendégszeretet könnyen átlép a pusztán egyházi álláspontok határain. Az amerikai keresztyének európai látogatóik iránt szívességről ismert vendégszeretettel szoktak tanusítani; most már óvilági testvéreiken lesz a sor, ama nevezetes alkalommal, versenyezni velök a keresztyén szívesség gyakorlásában.

Edinburgh, inkább még Genfnél is, a presbyteriánizmus bölcsője, és Skócia régtől fogva a legpresbyteriánabb ország az egész világon. Knox földjéről indult ki azon egyszerű, de szilárd és életerős egyházkormányzati forma, mely most már virágzik Irhonban és Angliában, az Egyesült Államokban, Kanadában, Ausztráliában és más britt telepeken. Nevezetes, hogy Anglia saját honi presbyteriánizmusa, nemes jellege és szolgálatai dacára is, elenyészett, míg Skócia presbyteriánizmusa, szilárdan és rendületlenül, mint az északi fenyő, gyorsan terjed az egész világon. Mi nem bocsátkozunk e körülmény bölcselmi taglásába, hanem csak közbevetőleg említjük fel magát a tényt. Az isteni gondviselés gyakran csudálatos utakon és váratlan helyekről áraszt áldást az emberiségre. Skócia, sok európai országgal egybehasonlítva, nem tüntet fel magáról valami nagy képet terület, természeti segélyforrások, vagy népesség tekintetében, de azon szolgálatok, miket azon ország a szabadság, tiszta egyházalkotmány, sőt anyagi előhaladás ügyében is, az emberiségnek tett, legelső helyen állanak. A történelem kénytelen bevallani, hogy a britt alkotmány magasztalt műve a maga teljes kifejlését és legtokéletesb győzelmeit sok tekintetben a hős skót covenanterek szenvedéseinek és küzdelmeinek köszöni.

Azon presbyteriánok, kik először látandják Edinburghot, sok alkalmat fognak találni legelőkelőbb történelmi eszmék felidézésére. Egyéb különös érdekű tárgyak közt látni fogják a Holy-Rood palotát, hol Knox híres értekezéseit tartá Mária királynővel; a sajtóságos régi házat, melyben Knox lakott és meghalt; a székesegyházat, melyben ő prédikált, és a sírkertet, ha nem is magát a sírt, melybe földi maradványai tétettek. A Magdolna-kápolna, hol az első General Assembly (egyetemes egyházi gyűlés) tartatott és hol Argyll gróf teste, vértanui halála után, elhelyeztetett, még áll és tiszteletteljes hangulatba hozza az idegen presbyterián szemlélőt. Nem messze van innen a nyilt Grossmarket tér, hol a covenanterek közül sokan fogadták a bakó kezéből a vértanui halált. Különben Edinburgh tele van presbyteri emlékekkel, s méltán nevezhető a presbyterián világ fővárosának. És mintegy bizonságául annak, hogy a presbyteriánizmus valóban nem ellensége a finom izlésnek és szépművészeteknek, a presbyteriánizmus ama fővárosa egyszersmind a legszebb is a királyné birodalmában.

B. E.

Hartmann Eduárd bölcsészete mint panpsychismus.*)

I.

Hartmann Eduárd először „a nem-tudatos bölcsészete“ (Philosophie des Unbewussten) czim alatt bocsátotta közre világnézetét s azzal azonnal a művelt közönség figyelmét legnagyobb mértékben magára vonta. A fellépése előtti 2 - 3 évtizedben, a túlhatalmaskodó Hegelianismus fényének elhalványodása után, a bölcsészet tekintélye a közvéleményben teljesen alászálott. Hartmann, alig hogy megjelent az irodalom színterén, új hatalmas lendületet adott „a tudományok tudományával“ való foglalkozásnak, s főműve nemcsak egész Európában, hanem Amerikában is ezer meg ezer példányban a közönség kezében forogván, elterjedt a bölcsészet iránti érdeklődés a legszelesb körökben.

De ezen egy irodalmi műnek a bölcsészet teréu időnkig hallatlan sikere mellett koránsem részesültek Hartmann tételei általános helyeslésben is. Sőt ellenkezőleg ki lettek azok téve a legkülönösebb rágalmazásoknak, félreértéseknek és megtámadásoknak. A különböző hittani és bölcsészeti világnézetek között alig van egy, mely ellenséges állást nem foglalt volna el Hartmann művével szemben, oly módon, hogy egyfelől magamagát kereste, másfelől épen a maga ellenkezőjét találta benne. Példánakokáért a materialista kereste benne a materialismust: nem találta, de igenis hittant. Az egyház hívei kerestek benne theológiát: nem találtak, de igenis materialismust. A Hegelianusok a Hartmann-féle állításokban csak holmi Schopenhauerianismust láttak, míg Schopenhauer követői ugyanazon állításokat mint az általok gyűlölt Hegelianismus botránkoztató felmelegítését tüntették fel. Vannak azután olyanok, kik a nem-tudatos bölcsészete manicheikus, Schelling-féle stb. mysticismusnak nyilvánították; nem is említve azokat, kik a nem-tudatos bölcsészete épen csak czimét, hívét hallván, vagy ezen czim rájuk gyakorolt első benyomásának engedvén, az összes világnézetnek és maga a világ reál elvének magas polczára emelt ama nem-tudatos vagy mint rejtélyes sphinx-t, vagy mint nevetséges ötletet tekintették. Szóval ha Hartmann elleneinek chorusára hallgattunk, akkor az ő nézete minden és semmi.

Hartmann maga legkevésbé sem mulasztotta el viszonyát elődeihez érinteni, kivált a mi Hegelt, Schopenhauert és Schellinget illeti. Kifejtette ezt a viszonyt külön értekezésekben, melyek most összegyűjtött tanulmányai és értekezéseiben található. Hegelnek halhatatlan érdemét a bölcsészetre nézve abban helyezi Hartmann, hogy Hegel a világ substantiáját mint ideát (eszmét, képzetet) határozta meg. Ezen meghatározást azonban egyoldalunak tünteti elő Hartmann. Mert az idea, jóllehet a világ tartalmát egész gazdagságában magában foglalja, nem bir mozgással. Az idea önmagában véve örökké holtan, rideg nyugalomban maradna. Schopenhauer előtt ellenkezőleg a világ kijelenti magát mint akaratot, abban

*) Pusztán ismertetés szempontjából közöljük ez új bölcsészeti elméletet. Hartmann nézete az anyagelviség ellenlábasa, ennyiben érdekes jelenség tudomásvétel végett; de amennyiben ellenkezik a keresztyén hit sarkigazságaival, p. o. a szent háromsággal, s a mennyiben a keresztyénség örök missióját tagadja, szerencsétlen tévedésben van, mely tévedés kétségkívül napvilágra is fog jöni, ha Hartmann állításait csakugyan az itt közölt cikkben is kijelölt kritériumok szerint megbiráljuk.

Szerk.

*

áll az ő enyészhetetlen dicsősége a bölcsészet történetében. A világ mint akarat, vagy szorosabban kifejezve mint „akarat az életre“, valóban mozog, pezseg. Azonban az akarat, a szó szigorú értelmében véve, nem egyéb mint csupán csak mozgó erő. Az akarat lehet gyenge vagy erős, lehet hatalmas, óriási, világokat mozgató, vagy annak ellenkezője. Beolvashatnók ezen fogalomba talán még az érzelmet is, az örömet és fájdalmat, mint az akarat kielégítését vagy ki-nem-elégítését. Ez az egész. De a világban észrevehető, létező egyéb sok mindenféle jelensége nem eshetik a puszta akarat fogalmának körébe. Tehát Schopenhauer reál elve szintén egyoldalú. De Hegel és Schopenhauer, dacára annak, hogy az utóbbi az előbbinek határozott ellensége s megvetője volt, egymást kiegészítik. Egyesíteni kell az ő elveiket: az ideát akarral fel kell ruházni, miáltal megkapja a hiányzó mozgó erőt — vagy másrésztől határozottan meg kell gazdagítani az akarat kopár tartalmát az idea virágzó rónájának egész tarkaságával. Egyébiránt Hartmann igyekezett kimutatni, hogy ama két elv megkülönböztetését és egy közös substantiában való egyesítését már fel lehet találni Schelling úgynevezett pozitív bölcsészetében.

Hol az elvek oly leplezetlenül élénkbe állítanak, a főszempont felett bizony nem maradhat kétely. Az idea vagy képzet (Vorstellung) és az akarat az ismeretes psychikus attributumok (az érzelmet részint a képzet, részint az akarat fogalma alá sorozza Hartmann). A képzet és az akarat ily módon együtt véve nem tesznek egyebet mint szellemet, vagy görögül, tekintettel a psychológiára: psychét. A képzet vagy idea fogalmából, alárendelttén ennek az egész világegyetem mint substantiális egység, lett Hegelnél a pan-idealismus; hasonlólag eredményezett Schopenhauernál az akarat fogalma egy panthelematizmust. Ha már most a psyche többé meg nem csorbitott, tökéletes fogalmát abszolttá tesszük, azaz ha annak a világot alárendeljük, kapjuk a mindenszellem, a panpsyche fogalmát, s ezt a monistikus világnézetet fogjuk nevezni panpsychismusnak. Daczára annak tehát, hogy Hartmann maga az abszoltt képzet és akarat közös substantiáját „nem-tudatosnak“ nevezi, az e módon felfogott nem-tudatos kétségkívül épen nem egyéb, mint a mindenszellem vagy a panpsyche; daczára annak, hogy Hartmann összes világnézetét, ennek első közrebocsáttatása alkalmával, a nem-tudatos bölcsészetének keresztelte, ezen világnézet határozottan mindenekelőtt panpsychismus.

E szerint nem fogunk csudálkozni azon álláson, melyet főművének ötödik kiadása óta elfoglal Hartmann szemben azon botránnyal, melyet a theológusok abban találnak, hogy a világelv nem-tudatosnak neveztetik. Ezen kiadásban külön fejezetet szentel Hartmann „a nem-tudatos és a theismus istene“ egybevetésének s kinyilvánítja, hogy istenre nézve e szó: nem-tudatos, nem jelent az öntudaton alóli valamit, hanem ellenkezőleg valamit, a mi az emberi öntudaton felül áll — amennyiben az emberi öntudat korlátokon alapul, melyekről istennél szó sem lehet. Ha az előbbieket után felfogásunk mellett bizonyítékokra szorulnánk: a nem-tudatosnak ezen talán kissé váratlan meghatározása elegendőleg szolgálhatna tanujelül annak, hogy Hartmann bölcsészetében a főhangsúly valóban nem a nem-tudatoson, hanem a psychikuson vagyis a panpsychismuson fekszik.

Másrésztől világos, milyen hálátlan munkát visznek véghez azok, kik Hartmann főművében materialismus vagy termé-

sztan-féle tétéleket keresnek, mely tétélek tudvalevőleg nincsenek hivatva az utolsó elvekig való behatolásra. Azért mégsem riadt vissza az efféle munkától a legközelebbi hetekben a zoologia egyik tanára, a strassburgi Schmid Oszkár. A német professorok ezen érdemes példánya elhírhedt és germanikus gorombasággal lép fel és iszonyu komolyan iparkodik felmutatni, hogy Hartmann természet-bölcsészetében nem bizonyít semmit sem a zoologia, sem a physika, sem más ilyféle nézve. Még az sem szolgálhat mentségeül, hogy épen maga eltévesztette azon álláspontot, melyen egyedül lehet jogos Hartmann bölcsészetének bírálata. Mert nemcsak azt tudja, hogy „a panpsychismus alapvonalai“ közre vannak bocsátva, hanem még az is ismeretes előtte, hogy Hartmann a maga bölcsészetének felderítéseül szolgáló művek közül első helyen a „panpsychismust“ is a közönségnek ajánlja. Nem csuda, ha az állatokkal való foglalkozás Schmid idejét annyira igénybe veszi, hogy kénytelen bölcsészeti tanulmányaiban egy könyvre szoritkozni, s azokat kettőre már ki nem terjesztheti. De azért jobban tette volna, ha követte volna az okos emberek példáját, kik nem beszélnek, nem írnak oly dolgokról, melyeket nem értenek. Hiába. Kérdezhetnők, miért vannak legyek, melyek nem zimegnek-zümögnek ott, hol módjukban volna, hanem neki esnek a lángnak, hol megégnek.

(Vége köv.)

Dr. Vellentszény Mór.

B E L F Ö L D.

Nagy-bányai egyházmegye.

Az egyházmegyei gyűlés Sárköz-Ujlakon ápr. 5-én előbb Gál Péter helybeli lelkész, majd esperesünk nt. Csanálosi György ur buzgó imádságai után megnyitott. Segédgondnokunk t. Mándi B. ur körülményei miatt meg nem jelenhetvén, helyettes világi elnökül Nagy Béla tanácsbíró ur választott meg.

Az egyh. ker. képviselőkre az egyházak által beadott szavazatok felbontatván, a világi részről Nagy Béla, az egyházi részről Czelder Márton szavazattöbbséggel 3 évre megválasztottaknak kijelentettek.

A krassói szolgabíró ombodi egyházunkat érdeklő eljárása, mint törvényünkbe ütköző helytelenítettik, s e részben az alispáni hivatalhoz átiratik.

A zsinattartás egyházmegyénk részéről ismét sürgöttetik.

A lelkészek ellen beadott panaszok ezután zárt ülésben tárgyalatnak. Tárgyalatott s elintéztetett most az apai ügy, küldöttségi vizsgálat alapján az apai lelkész teljesen felmentett. s két tárgynak megvizsgálására egy új küldöttség bizatott meg. Megható volt az apai lelkésznek vádlói részére megbocsátást ohajtó kérelme.

Legtöbb időt kívánt a sárközi és ujlaki lelkészek és egyházak ügye. melyekben egyházmegyénk az egyik egyház kérte és beleegyezésével a cserét kimondotta: a másik egyház felebezését ámbár bejelentette, reméljük, hogy az egyházkerület, az egyházmegye eljárását helyben hagyandván, szintén be fog a cserébe nyugodni. Annnyival inkább, mivel más kiegészítő eszköz nincs.

A szatmárhegyi egyház ügyeinek rendbehozásával, míg főgondnokot választanak, Böszörményi László ur megbízatik, eddigi fáradozásáért köszönet nyilvánítatván.

Az iskolai korlátogatások ismét életbeléptetnek.

Még több kisebb fontosságú tárgyak elintéztetvén, a gyűlést 5-én d. u. 2 órakor esperesünk áldáskivánással befejezte, — mind a jelenvolt világi tagok buzgó részvéteért, mind a sárköz-ujlaki egyháznak a gyűlés ellátásáért köszönetet szavazván.

Jövő egyházmegyei közgyűlésünk helyéül Nagy-Bánya következő, a nagybányai egyház jelenvolt küldöttei egyházmegyénket meghívták. Egy jelenvolt.

Kántor-Jánosi.

(Egy ünnepkövet (legátus) tapasztalatai a közlebbi Husvét alatt.)

Hogy mennyire hasznos különösen theologus deákra nézve a legáció: legközelebbi követségem alatt lelki örömmel tapasztaltam s tanultam szeretni a pályát, melyen elindultam. Eltekintve azon anyagi segélytől, mit a hivek adakozása folytán nyer az ünnepkövet, különösen a gyakorlat s a tapasztalás az, mely őt leginkább jutalmazza, ha tudniillik oly példát lát magaelőtt, melyből megtanulja, hogy mily szép hatást gerjesztő a tiszta bibliai alapon álló lelkipásztor működése hivei között.

Én mint ünnepkövet K.-Jánosi helységében hirdetem a legközelebbi szent ünnepek alatt az Ur igéit, és láttam, hogy az oly nagyon elterjedt vallásos közöny közepette is él még a buzgóság ott, hol az Ur igéje a maga tisztaságában hirdetik; láttam, hogy az egyház érdekeiért buzgó lelkipásztor szájából az evangéliom tiszta tudományát mily odaadó figyelemmel hallgatták hivei; ekkor méginkább fokozódott bennem az öröm s erősödött az elhatározás az Ur szolgálatának szentelni életemet s választott pályámat hő ragaszkodással szeretni.

Ezen egyháznak néhány év előtt tűz által elpusztult temploma és tornya egészen az egyháztagnak önkényes adakozásából épült fel. Azonban a szószék még feldiszítve nem lévén, legközelebb egy közrendű hallgató K. Zs. és neje B. B. ajándékoztak önként a szószék feldiszítésére 205 = kétszázöt o. é. forintot. Szerencsés voltam az ajándékozóknak saját szájából hallani, mily örömmel hozza ez áldozatot az Ur oltárára, mert hiszen mint mondá, „ő munkája után mindenét Istennek köszöni, neki tisztesen többet adott mint mennyit tőle kért.“

Épen akkor érkeztem meg ezen vallásos egyház lelkészéhez, midőn már a szószéki díszes korona felállítva, a szószékhez és urasztalához szükséges egyéb disztimények pedig a lelkészi családnál már készen voltak, s azoknak rendezésében és feltevéseben magam is mint papnövendék nagy örömmel vettem részt.

Midőn a requirendusoknál látogattam, lelkészükről tiszteletet s szeretetet tanúsító kifejezéseket hallottam, s az egyházban a békességet, szeretetet tapasztaltam, elgondoltam, hogy mily szép így a lelkészi hivatal, mily nagyszerű és hódító a Jézus tudománya. Vajjon a mai korban oly igen terjedő bölcsészeti és vallási irány, mely tagadja a gondviselést s könyörgésünk meghallgattatását, mutathat-e fel ily tiszta kútfőből, Isten iránti hálából származó adakozási készséget? Én ezt részemről nagyon kétlem, mert a ki nem Istennek köszöni mindenét, az nem is ad neki hálát s még kevésbé érzi magát kötelezve arra, hogy a vett jókért áldozatot hozzon az Ur oltárára!

Örökre jó emléket táplállok keblemben az Ur félelmében járó gyülekezet iránt, adjon az Isten a hivatott s gondosan legeltető lelkipásztornak hosszú életet; s az Ur tiszta igéit hallgató nyájnak továbbra is békességet és áldást!

F á b i á n S á n d o r,
hittantallgató.

K Ü L F Ö L D.

Egy brémai modern egyházsónok és történész.

Azon 83,000-nyi lakossal bíró nagykereskedő Hansa városban, mely a Weser két partján az északi tengertől 14 mérföldnyire büszkélkedik, Brémában lakik Dr. Schwalb Mór, a Szent-Márton nevű templom modern lelkésze, s a német protestáns-egylet „enfant terrible“-je. — Ott dicsérik a protestáns-egyletet Lammers, Manchot, Frickhöffer, Schramm, Portig, Schmelzkopf a Szent-Péter templom papja, ki lelki rokonokként üdvözlé egy alkalommal a zsidókat. — A mi egy megvesztegetett bíró szájában a jog, az és ily jelentésű Schwalbnál a bibliából vett alapige. Az alapige s általában a bibliai helyek ily protestáns egyleties használatát F. Sandvosz és E. v. Hartmann szigorú de jogos bírálata megbélyegző ugyan, s visszataszító meztelenségben tünteté föl azoknak merészségét, kik hallgatóik elé ennyi triviálitással s rögmászó gondolatokkal bátorzkodnak lépni: de a kívánt siker elmaradt. Mintha csak a régi rationalistákat hallanók, midőn az istállózás vagy a korai felkelés hasznairól értekeznek hiveik előtt.

Dr. Schwalb három egyházi beszéde, melyek a brémai „Courir“-ban is megjelentek, teljesen igazolják a most elmondottakat. Hogy az épülést — mely az egyházi beszédek elismert célja — mennyire nem mozdítják elő e beszédek, úgy hiszem felesleges fáradság lesz vitatni, ha tartalmukkal rövid vázlatban megismerkedünk.

Az elsőnek alapigéje II. Mózes. XXXI. 1—7. szól a művészetéről. — Csak a művészet ad — ugymond — az embernek magasabb becset. Művész mindenki, a szakács, a mészáros, a pék, a kertész stb., a bator úszók, lovagok, kik az úzásban, a lovaglásban érdemet keresnek. Ugyanis az ember tartásának, teshordozásának s munkájának szép alakítására törekszik mindenütt, minden téren. Vallása csak annak van, ki Istent, mint a szépség öskéjét fogja fel. Dr. Schwalb szerint a művészet p. o. az asztalosság, a valódi isteni tisztelet, mert Isten nem ima-fecsegéseket (hergeplapperten Gebete) kíván. Fájdalom, keresztyén művészet nincs; a mit így neveznek, az egyházi művészet. Ebben nem találna kedvet Jézus. A keresztyéni szentség rajza, nyomorult torzkép. A valódi művészet csak Göröghon árnyas ligeteiben található fel. A régi műdarabokban, melyeket a török barbárság okozta romokból hoznak napfényre, örömet lenné Jézus; Plátó vagy Xenophon könyve pedig nagyobb örömet okoznának neki, mint Ágoston és Kempis Tamás munkái. Kövessétek a mi Urunk Jézusnak izlését!

A második egyházi beszéd alapigéje Lukács XI. 33—36. azon kérdésre felel, hogy a tudomány érdekében mit kell tennünk? Az egész reformáció nem egyéb, mint a keresztyénség és tudomány kibékítésére tett bátor bisérlet. Egynemelyik protestáns egyház azt kívánja, hogy az ember áldozatul vigye eszét Istennek;*) ezek nem protestáns egyházak többé. A vallás és tudomány közötti szoros szövetség már korábban is létezett a pogányoknál, különösen a hébereknél. A régi próféták, koruk legtanultabb férfiai, bölcsei voltak. „Nem kívánták ezek a néptől azt, hogy eszét a hit járma alá hajtja.“ A vallás és tudomány közti viszony fejtegetésében a legmeztelenebb pantheismust hirdeti, mondván: „Isten a világ nélkül, pusztán név, tartalmatlan fogalom volna.“ Isten az egyetemes világész; „sajátlag

*) Ilyen protestáns egyházat nem ismerek.

véve, csak egyetlen örök létező van: alakító tevékenységében szemlélve: Isten; alakjában vizsgálva pedig, a világ; ez egy és ugyanaz. A vallás és tudomány tárgya egy; a tudományra nézve e tárgy a világ, a vallásra nézve pedig Isten." A legridegebb pantheismus monismus hangja ez; ez út az, a mely materialismusra vezet. Krisztusról így nyilatkozik: „Krisztus nem volt tudós: tiszta belátásával a mennyire korlátolt környezetében megismerhette az igazságot, megismerte azt. Teljes birtokában volt ő a tudományos erényeknek: az igazságnak és áthatatosságnak."

Harmadik egyházi beszédében, I. Kor. XI. 19 alapján — a pártszeretről (Parteiliebe, Fahnenliebe) beszél, mint a mely gyakran vétket szül. E vétket az ember, szívével, eszével, akaratával követi el. Legérdekesebb ránk nézve e beszéd annyiban, hogy önismeret s a protestáns egyelet feletti ítélet tartalmát. Egy kis keserűség ömlik el azon szavakon, melyekkel komoly önvizsgálatra hívja fel hallgatóit. — „Pártunk — ugymond — a tudományos ismeret és a kegyesség egyesítésére törekszik.“ — „De mit tesznek sokan vezéreink közül? Talán mindent? gyakran gyengíteni és veszélyeztetni hajlandók mindkettőt: a vallásos érzést, és a szabad gondolkozást. Ha pártunkban valaki kissé hangosabban emeli fel szavát, ha oly nézeteket nyilvánít, melyek egy fél fokkal talán szabadelvűbbek mint a többieké, azt eleretnekítik, s bizalmatlan szemmel kémlelik — Pártunk fenn akarja tartani az egyházban a gondolkozás szabadságát, s a mi kedves protestáns egyeletünk mégis azon fáradozik nagy gonddal és lelkiismeretességgel gyakran, hogy a protestáns tanszabadság határait megsabja.“ — Dr. Schwalb e „pro domo“ beszédében találólag jellemzi a protestáns-egylet félszégét, következetlenségét. Még találóbban folytatja: „pártunkban, ha törekvéseit figyelemmel kísérjük, azon határozott benyomást nyeri az ember sokszor, hogy legtöbb vezérünk és társunk rendkívül keveset ad a kegyességre. A „lelkek üdve“, „istenes élet“, „Krisztussal és Istennel közösség“ azon szép szavak, miket azért használnak csak, hogy diszes frázisokat faragassanak; de azon ügyért, melyet ama szavakkal emlegetnek, nagyon kevésnek dobog a szíve. Való, hogy a nyelvhasználat nálunk lehetőleg szilárd megállapodásra jutott; e szerint a régi keresztyénekről, mint kegyesekről beszélünk, még pedig minden irónia nélkül. A kegyesség pártunk előtt oly erény, a melyet többé vagy kevésbé becsülnek, de a melyet egész nyugalommal a régi hívő keresztyéneknek engednek át. Vannak, kik mentegnek bennünket, hogy nekünk nincs is szükségünk a kegyességre, hiszen mi szabadelvűek vagyunk! Pártunk legtöbb tagjánál s vezérénel hiányzik a kegyesség, s a magasabb erkölcsiség.“ Hivebben rajzolni ennél alig lehet. — „Ily szabadelvűségről — folytatja a szónok — semmit sem akarok tudni; előttem az utálatos. Nem akarok oly párthoz tartozni, mely az egyházi kegyeségtől ment akar lenni, a nélkül, hogy más jobb kegyességet akarna gyakorolni. A kegyesség többet ér előttem a világ minden szabadelvűségénél.“ Majd az adakozásokbani restséget ostromozza, s utal az első keresztyénekre. Ha elhagynák a főbűnököt — ugymond — melyek a pártszereletből származnak, könnyen pártromlástól lehetne tartani. Ugyde „Gedeon példája arra tanít, hogy próbált harczosok kis csapatjával többet lehet tenni, mint nagy számú csőcselékkel, mely soh'se merészel mást, mint a hol csak lehet zajt ütni.“ E nyilatkozattal Schwalb eretnekségi bünt követ el, a protestáns-egylet „többség“-ről szóló tantétele ellen. „Illyés példája — kit láthatatlan harczi paripák,

kocsik, s harczkész angyalok vettek körül, vigasztaljon minket, midőn pártunkban egyedül érezzük magunkat.“

Ugy látszik az eddigiekből, hogy nemcsak Baumgarten foglalt elkülönzött állást a német protestáns-egylet kebelében, (lásd „Ev. Prot. Lap“ 1876. 48-ik számban „Válság a német protestáns egyeletben“ című cikket), hanem Schwalb is akkor, a midőn hamis szabadelvűségükről s hamis kegyességükről, oly keményen fejére olvassa társainak a textust.

Dr. Schwalb mint történész túl megy a legszélsőbb határon is, melyet egy szabadelvű theológ a szent írás használatánál magának vonhat. Így p. o. Pál apostolról írott művében („Der Apostel Paulus. Sechs Vorträge Zürich 1876. Schmidt. 128 S. gr. 8. 3 márka), képzelődésekbe s álmodozásokba merült el. Fent ismertetett második beszédében tett nyilatkozatával, — „óvakodjatok minden túlzástól; ki az igazságot szereti, annak nem szabad semmi olyat vitatni, mit pontosan nem tud“, ellenkezőleg, ráfogásokkal halmozza el művében az apostolt. — Azt állítja, hogy Pál megtérésének egyik oka a becsvágy volt, mely azt sugá neki, miszerint célját „a pogányok vezérlő fénye s Izráel dicsősége lehetni“, jobban elérheti keresztyéni minőségben, mintha zsidó marad. Azt mondja, hogy Pál apostol nős volt korábban, később azonban elvált nejétől, ki valószínűleg jelentéktelen személy volt. Állítja, hogy „a tövis a testben“, melyről Pál (II. Kor. XII. 7.) beszél, nem más mint az „erős kéjvágy“. „Ki az igazságot szereti, annak nem szabad semmit vitatni, a mit pontosan nem tudhat.“ Dr. Schwalb, csak a tübingi iskola által elismert leveleket tartja Pál apostol valódi leveleinek. — Sok olyan megróvni valót talál Pál apostolban, a mit még egyetlen theológus sem fedezett fel. Ilyen p. o. „az apostol ferdesége“, „érthetlensége“, „az igazság érzékének homályos volta“, „a jellem ellenmondása“, „korlátolt morál“, „scepticismus“: mind olyan szemrehányások, miket Schwalb, ki minden túlzástól aggodva őrizkedik, az apostolnak tesz. „Az apostol tana, sajátja, mondhatni találmánya volt;“ „ő nem kijelentésből merített, hanem maga szerkeszté azt, óriási erővel ugyan, de kissé zavaros tisztasággal.“ Valóban sajnálni lehet, hogy Dr. Schwalb és felvilágosodott korunk, nem tanácskoztak kissé e tárgy felett; talán ennyi „ferdeség és ellenmondással teljes“ mű nem került volna napvilágra.

De legyen elég ennyi! A brémai szónokot és történészt ezekből is meg lehet ítélni érdeme szerint. Alig lehet hinni, hogy még a szabadelvű keresztyének is — kik a „túlzásnak ellenségei“, s kiknek elfogulatlan történelmi igazságérzékük van, nagyrabecsüljék az ilyen Schwalb-féle történészeket.

Sarkad, Német után

Nagy Imre,
ref. s. lelkész.

Württemberg polgári házasság tekintetében.

A legújabb felvételek szerint a múlt év első negyedében Württemberg evangélikus gyülekezeteiben 130 polgári házasság kötöttetett olyan, melyek az egyházi megáldást nélkülözték. Az 1.300.000 evangélikus lakos közül 10.000-re esik egy polgári házasság csupán. Érdekes, hogy azon 130 eset miként oszlik szét az egyes országrészekre. Csak 40 esik ezekből a vidékre, 30 egyházi kerületben nem fordul elő teljességgel az egyházi esketés megvetése; ellenben Stuttgart 90 ily esetet számlál csak az államhivatalnokok által kötött házasságoknál, a mi 50%-át teszi a stuttgarter evangélikusok által kötött házasságoknak. E

szomorú tény általános feltűnést keltett és kutatják az okokat, a melyek ezt megfejték. Vajjon Stuttgart mégis „kegyes város“ mások felett mindaddig! De ha az ember meggondolja, mily indulatosan dühöng a szociál-demokratia izgatása az egyház és annak intézményei ellen és mily terrorismust gyakorolnak a munkás-egyletek annak tagjai irányában, akkor nem lehet csudálkozni rajta, hogy számos munkás körben az egyházi esketés megvetése valami gyakori dolog. Ide járul, hogy a nemzeti szabadelvű lapok mindent elkövettek, hogy a polgári házasságot az egyházi esketés ellenében kicsiszolják és dicsőítsék. Örvendettek azon, midőn a stuttgarti községtanács a polgári esketésekre rendelt termét a tanácsháznak „esketési kápolna módjára“ készíttette; híresztelték az egész tett komoly ünnepélyességét, sőt egyszer a „Schwäbischer Merkur“ a württembergi legolvasottabb lap, azt kívánta, „hogy a főhivatalnoknak, hivatala ily ünnepélyes cselekvényeire nézve, egy méltó hivatalos öltöny határozottassék.“ Természetes, hogy az egyházi esketést a külsőkben leglehetségesebb utánozni és kipótolni. A tartományi főhivatalnok aztán, a kinek ily eszmék nevedtek fejében, azon jogra is igényt tart, hogy a tanácsházban, a polgári actus alkalmával, a házaspárnak az ott országszerte divatban levő „esküvői bibliát“ átnyújtsa.

Végre igen kívánatos lett volna, hogy legalább az esketési és hirdetési illetékeket a polgári házasság behozatala előtt megszüntették volna. Ezek jogszerint még mindig fennállanak és elvitázhatatlanul okot szolgáltatnak némely közönyös embernek arra, hogy a polgári esketéssel megelégedjék.*) Kezdeményezés legalább mégis tétetett azok megszüntetésére, minthogy a kamara 35,000 márka pótlékot engedélyezett a hirdetési díjak fejében. Azon indítvány, mely világi képviselők által terjesztetett elő, melyszerint: „a királyi kormány felkérendő, hogy a liturgiái cselekvényekért járó palástdíjak megszüntetessenek, az egyházi hivatalok pedig e veszteségért az állampénztárból kártalaníttassanak“, nem fogadtatott el, ámbár a főpapi szék azon kívánatnak adott kifejezést: vajha az egész kérdés megoldása gyorsan foganatba vétetnék. (R. K.)

K Ö N Y V É S Z E T.

Olvasó-könyv középiskolák alsó osztályai számára. **Görög, római és hún-magyar mondák.** Szerkesztette Békési Gyula gymn. tanár (Debreczenben). II. füzet: római és hún-magyar mondák. Budapest, 1877. Franklin-társulat. 8-rét 82 l. ára 40 kr. Czélszerű kézi könyv, hogy néhol jeles költők verses feldolgozásaiban adja a mondákat, előnyére van a könyvnek, mivel a tartalmat a mű alakkal mélyebben nyomja a gyermek lelkébe. Kár, hogy a kiadó a tartalom-lap kiadását sajnálta a műtől. A szorgalmas tanárt méltán üdvözölheti a tanügy minden barátja. — **A kereszténység szelleme,** írta Chateaubriand, francziából fordította Gubicza István. III. könyv (szépművészetek, bölcsészet, történet, ékesszólás, természet jelenetei s a szív szenvedélyei, istentisztelet, a sírok) 8r. 284 l. IV. könyv (a papság egyetemes áttekintése, hitküldérség, lovagok, társadalomnak tett szolgálatok) 8r. 278 l. Budapest, 1877. A két kötet ára 2 frt. Chateaubriand tehát megjelent magyarul! a magyar irodalom emelése ez tagadhatatlanul. A kereszténység-

*) Az általános kötelező polgári házasság behozatala maga után vonandja az esketési díjak eltörlését. ki pótolja nálunk az e tekintetben való veszteséget? Szerk.

nek, habár római katolikus oldalának, védelme ez oly időben, mikor a kereszténység értékét nagyon sok és pedig zajt ütő publicisták méltányolni sem tudják vagy nem akarják, az ilyféle mű megjelenhetésének örvendhetni. — **Hasznos olvasmányok,** szerkeszti Vasadi Balogh Lajos. Ára 10 kr. Megrendelhető és kapható a szerkesztőnél Gyurón, u. p. Mártonvásár. Kiadja a vértessaljai tanító-egylet. Budapest, 1877. 8r. 32 l. Csinos czimképpel „a bölcső mellett“. Tartalma: Hová tűnt a jó-lét. Boldogtalan házasság. Képünk magyarázata. Hasznos tudnivalók. Adomák. Népdalok. Házi ipar. Betűrejtvény. — Havonkint megjelenendő népies vállalat első füzeté ez; a szerkesztő tapintata s állása biztosíték arra, hogy ez olvasmány józan irányban fog vezetetni; sikert kívánunk a kezdeménynek. — **Válasz** azoknak a kik a sárospataki jogakadémiát Miskolczra akarnák áthelyezni, írta Szinyei Gerzson sárospataki akadémiai tanár. S.-Patak, 1877. 8r. 20 l. Ellene van a Miskolczra áthelyezésnek. Az idő hatalma s a dolgok ereje mutatandja meg, vajjon Patak mint akadémiai hely sokáig megállhat-e? Az épen Miskolczra áthelyezés nem szerencsés gondolat. — **Közlöny** a debreczeni reform. főiskolai hittanszaki önképző társulat köréből. VII. évfolyam, 6. szám, 1877. áprilisi szám. 4r. könyv, két iv. szerkeszti Sörös Vilmos 3. éves hithallgató Debreczenben. Tartalom: „Válasz a montaubani levélre“, a montaubani francia ref. theologusok szép levelére francziául is elküldetett Debreczenből a felelet s a két hittani intézet lelkes ifjúságát közelebb hozza egymáshoz. „Wesley János“ (a működés kezdete 1438—1744), folytatás Erdős Józseftől. „Társulatunk életéből“, vázolja a szép irányú egylet belélete mozzanatait, Erdős Józseftől. — „Testvér-társulatok“, tudósítás a pápai ref. theol. képző-társulatról, Csabi Miklós 3-ad é. theologustól. Az edinburghi „uj kollégium“ hittanszaki társulata, külföldi levél (folytatás) Bethlendi Endre lelkészjelölttől, a magyar hittanulók komoly figyelmére méltó levél ez, tükör, mutató, mit lehet és kell tenni a szent pálya futóinak. „Oratoriumi szemle“, a kollégium imatermében prédikálók rövid sorozata méltatva, ismertetve. Egyik legsikerültebb s változatos tartalmu szám ez. A kiállítás csinos. Kívánatos volna már, ha az enyedi és s.-pataki hittanhallgatók is ismertetnék ott szellemi működésöket. — **Udvarhelyi Híradó.** Jelen év elején indult meg idézett czímen Székely-Udvarhelyt egy közmívelődési, közgazdasági és közegészségügyi hetilap Szakács Mózes szerkesztése alatt, előfizetési ár 1 évre 4 frt. Megjelenik minden szombaton (hogy nem vasárnap, már ez is tisztelet a vasárnap iránt, vasárnapi kelettel nem is illik egy keresztény lapnak is megjelenni). Tudományos képzettség, izlés, tanügyben tájékozottság kellékeivel birván a szerkesztő tanár, nem csuda, ha a közmívelődés és iskolai ügynek is szolgálatot tesz lapjával, mely a vidéki lapok közt tömör tartalmával jeles helyet foglal el.

K Ü L Ö N F É L É K.

— Lelkészképességi vizsga tartatott Debreczenben ápril 17. és 18. Második vizsgára jelentkeztek 20-an u. m. Falusi K., Győri L., Derekas J., Váradi B., Szabó M., Széles P., Szabó L., Tukacs L., Gacsal J., Pinczés J., Jóba J., Csák János, (Utrechtből érkezett haza, vizsga után vissza ment), Dombi L., Kósa E., Bóna S. Deli T., Kajati M., Kocsis J., Arday P., Tomori E., (7 S.-Patakon tanult volt ezek közül). Az első vizsgára jelentkeztek 22-en (1 a vizsga előtt önkényt visszalépett) u. m. Anderkó S., Venetianer Sándor (a theologiai teljes tanfolyamot

s a bölcsészetszakkból több tanfélévet Baselben és Bécsben végezte igen kitünő eredménnyel, érkezett Bécsből s vizsga után oda vissza sietett a keleti nyelvek tovább tanulmányozására), Varga B., Orosz István jelenleg debreczeni senior, Ladányi Gy., Mészáros L., Bódi Zs., Pánczél J., Bór J., Kémeri Ö., Kiss L., Szalárdi A., Gyöngyösi I., Sipos J., Ambrus Péter (vizsga után indul Edinburghba), Bernát L., Kalmár Viktor, Kovács B., Szentgyörgyi Zs., Páll Lajos (székelyfi), György F. Mindnyájan szerencsésen tették le a vizsgálatot.

— A tiszántúli egyházkerület közgyűlése ápril 19—23-ig tartatott, részletes tudósítást jövő számunkban adhatunk.

Tiszta-Igaron ápril 15-én 11 szavazat ellenében 96 szavazattal Kovács Zsigmond t.-ughi lelkész választatott el rendes lelkészül.

— Átány. Az alsó-borsodi ref. egyházmegyei gyűlés Átányban ápril 17. és 18-án tartatott. Szatmáry Király Pál a segédgondnokságról lemondott s a papi és tanítói özvegyárvtár részére 500 frtot ajándékozott; a gyűlésen Mocsári Lajos, mint legidősebb világi ülnök, elnökölt; Barcsai Miklós tanácsbíróvá választatott, Vattai István alsó-zsolczi lelkész pedig első aljegyzővé. (A „Miskolczi“-ból.)

— Német misszió lap. „Allgemeine Missions Zeitschrift“ havi irat történelmi és elméleti téren mozog, munkatársak Christlieb, Grundemann, Wariseck. Egy havi füzet 3—4 iv melléklettel is van. Évre előfizetés 7 márka 50 pfn, mely postahivatal útján, vagy Güterslohba C. Bertelsmann kiadóhoz egyenesen küldendő. — (Kívánatván egy misszió lap czime, közöltetik ez s ajánlatik is.)

— Páty. A vértessaljai helv. hitv. egyházmegye tavaszi közgyűlését Pátyon tartja f. évi május 3-án. Nevezetes dolgokkal fog e közgyűlés foglalkozni. Most fog tárgyalatni „a gyámságot végleges szervezése“, közgyűlési házszabály. A közgyűlésről részletes tudósítást fogunk közölni.

— Tanítói nyugdíj-ügy. Az országos tanítói nyugdíj ügyében, több egyház kezd felszólalni, igen terhesnek találván az adóztatást s kevésbé hasznosnak ítélve azt a tanító számára. Többen arról gondolkodnak, hogy ily fizetéssel sokkal jobban dotáló nyugdíjintézményt lehetne behozni tractusonként. Tegyük csak egy kevés számítás. Középszámítással van minden tractusban 40 tanító. Ezekről fizet az egyház évente 480 frtot. A tanítók fizetnek 200 frtot s alapul a belépéskor 500 forintot. Az első évi kiosztható jövedelem 720 frt. Bizonyos határidő elteltével a jövedelem nagyobbodni fog, ha tökéletesítés is eszközölhető leendett.

— Tűz elleni biztosítás. Az egyházakon meglehetősen — de elkerülhetlenül szükséges — kiadás az épületek tűz elleni biztosítása. — E felett is többen gondolkodóba estek s hallunk oly véleményeket, melyek vagy egyházmegyénkint, vagy egyházkerület szerint, a kölcsönös biztosítás tervezetét akarják létrehozni, így idővel a kiadás apadását remélik.

— Csak egyik ok. Nem rég egy társaság gyűlt egybe lelkész urakból, kik több napirenden levő kérdések felett vitakoztak, többek között előjött „az üres templomok“ kérdése. Az általános vélemény ennek okául az elszegényedést, az anyagi súlyos gondokat állítja.

— Vallási tankönyv-ügy. A dunamelléki szuperintendens által megindított iskolai vallástankönyv ügye szépen

halad előre. Munkák lettek beküldve. Közelebb a bizottság elé azon kérdés fog tüzetni, vajjon a tankönyvek készítésénél és megbirálásánál nem veendő e tekintetbe az osztatlan és az elosztott 6 osztályú népiskola. És nem lenne-e helyes külön tankönyvet adni e kétféle iskolának. Oly tétel, mely a figyelmet legnagyobb mértékben megérdemli.

— Tanodai értesítő kérdéséhez. Sokan felteszik maguknak a lelkészek és érdeklött egyének közül a következő kérdést: Hogy van az, hogy minden tanintézet évi értesítők által tudatja a nagy közönséggel kül- és beléletének minden nevezetes mozzanatát, addig — talán egyedül — a budapesti helv. hitv. theologiai intézet az, mely semmiféle uton-módon nem lép a nyilvánosság elé? Mi vagy ki ennek az oka? Helyes lenne, ha az illetékes testület erre megadná a szükséges választ. Addig többet nem írunk e tárgyról.

— Bárány Balázs Antal a magyar protestánsizmus páratlan jötevője ápril 17—18. napokon Debreczenben meglátogatta a ref. főtanodát, épületet, könyvtárt, levéltárt, tápintézetet s a tanulósg által is kiváló tisztelettel s éljenzéssel fogadtatott, az énekkar ének, zene-, szavalattal vegyes iskolai hangversenyt rendezett tiszteletére.

— Páris. A párisi ref. egyháztanács határozata folytán Doumerque helybeli lelkész megbízott két értekezés tartással „a modern hitetlenség felett“, a 2-ik értekezés „a természetfeletti“-ről szól s ápril 22-re tüzetett, az oratoire nevű központi templomban esteli 8 órára.

— Poroszország. A porosz nemzeti ev. egyház köveket akar küldeni Edinburghba a presbyterián congressusra.

— Montbéliard egyik ref. templomában Godet hittanár értekezést tartott a „Jézus Krisztus istenségé“-ről. (Ég. Li.)

— Genf. A Kálvin-émlékül épült Reformáció-csarnokban Cramer Gábor kitünő tanulmányt olvasott fel nagy közönség előtt. Meghatottság kapta meg a hallgatókat, mikor a szónok summázta a modern felfogásuk szerinti evangyéliomot, kivált e tételben: „Isten annyira szerette e világot hogy elküldte... egy derék embert tanítani ott az erkölcsant.“ (É. L.)

— Pártolók névsora II. közlemény. A „vasárnap és a munkás osztályok“ című röpirat magyar kiadásának pártolóiul s terjesztőiul ujjlag ajánlkoztak: 9) Kovács József ref. lelkész Görgetegen 1 frt; 10) Vasadi Balogh Lajos ref. lelkész Gyurón elárusítás végett rendel 50 példányt; 11) Szemes László ref. lelkész Szent-Jánoson 1 frt; 12) Könyves János ref. lelkész Kis-Marján 2 frt; az ő felkérésére lettek Kis-Marjában pártolók: 13) Kis Elek szolgabíró 1 frt; 14) Huszár Mihály rektor 1 frt; 15) Kunyhósi Gusztáv postamester 1 frt; 16) Farkas János leánytanító 1 frt; 17) Nagy Sándor orgonista 1 frt. — Első közleményből jött 9 frt; második közleményből 9 frt, összesen 18 frt. Minden példány 10 kr. levén, kéretnek a pártolók 5—10 példány gyűjtésére s az árnak együttes beküldésére. Elemi iskolásoknak vizsgálatokon könyvjutalmul is adható a röpirat, kik aztán a szülei házba viendik azt be. (Lásd az eredeti felhívást Lapunk 14. számában.) Debreczenben, 1877. ápril 24-én.

Balogh Ferencz.

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó.